

Rehabilitar i renovar, necessàries dues opcions

JOAN Mª VIADER

Si bé la cultura arquitectònica de posicions ben diferents ha mostrat, ja fa temps, una preocupació per la recuperació del patrimoni reconstruït, l'inici del fenomen de la rehabilitació és relativament recent en el nostre país. Les causes que l'han impulsat han estat diverses:

—Per un costat, la reutilització d'uns edificis de notable vàlua arquitectònica, que havien quedat sense ús al centre de la ciutat i que per tant s'oferien com a peces simbòliques de determinades institucions i organismes públics els quals a l'hora que recuperaven un patrimoni construït hi veien també una important càrrega significativa. Normalment aquest tipus d'operacions produïdes de forma aïllada, han significat el canvi d'ús del mateix edifici i han estat la millor garantia per la seva permanència.

—La demanda de segona residència per un sector de la població que fuig de les ciutats a la recerca de noves experiències vivencials; fenomen lligat a la tendència "ruralista" de determinats ciutadans decebuts de les qualitats "urbanes" de les grans ciutats. Representa aquest un capítol important en la recuperació física de bastants pobles i viles de les nostres comarques.

—La restauració de monuments o conjunts d'interès històrico-artístic a través d'operacions portades directament pels organismes competents, abans la "Dirección General de Bellas Artes" i avui afortunadament des d'unes posicions més positives, per la Direcció General del Patrimoni de la Generalitat amb la consideració genèrica del monument o el conjunt com peça isolada en el teixit històric o en el territori.

Aquesta política que comença a formular-se al s. XIX amb les aportacions teòriques i pràctiques de Viollet-le-Duc (recordem, perquè és propera, la restauració de la Cité de Carcassonne) impulsada fortament a finals de segle per Camilo Sitte fou plasmada a la Carta d'Atenes de 1931. A França i Anglaterra aquestes operacions han donat resultats prou interessants en els "Secteurs Sauvages" o "Conservation Areas"; aquí sovint s'ha exemplificat en propostes no gaire reixides (recordem Pals, Besalú o Passeig Arqueològic i la Plaça de St. Domènec a Girona).

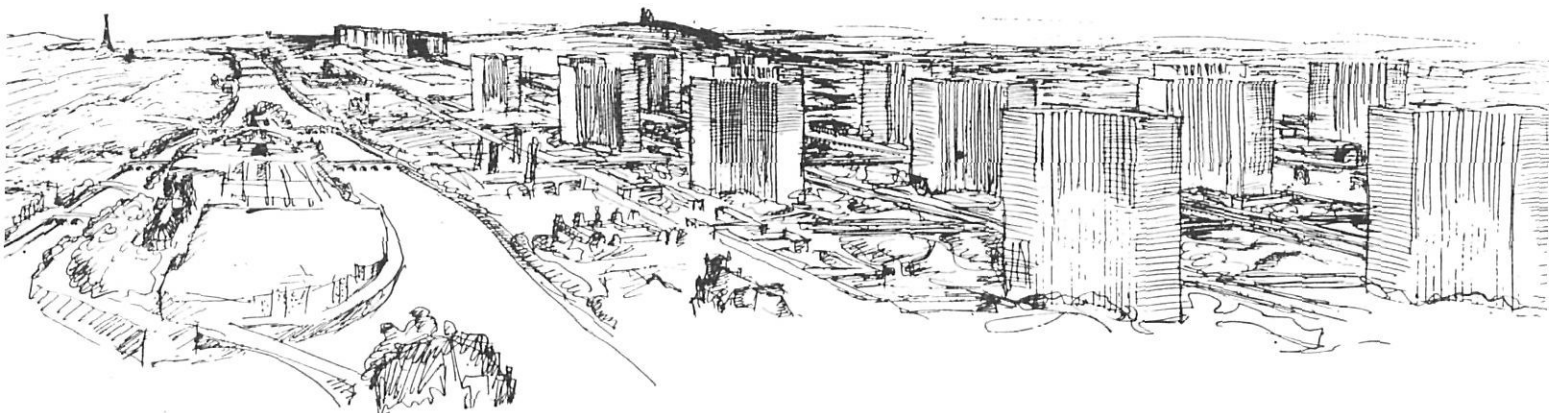
Una nova estratègia: els PERI

Per altra part assistim a una sèrie d'iniciatives de caire essencialment urbanístic en què els estudis antropològics i de morfologia urbana són una part fonamental per al reconeixement

de les estructures físiques dels barris vells. Aquestes actuacions sota el nom de PERI (Pla Especial de conservació i Reforma Interior) basen llur estratègia no solament en les mesures de caràcter normatiu, sinó que intenten de coordinar una sèrie de mesures actives que permetin la rehabilitació del barri; insisteixen preferencialment en la requalificació de l'espai públic i la millora del nivell d'habitabilitat dels habitatges.

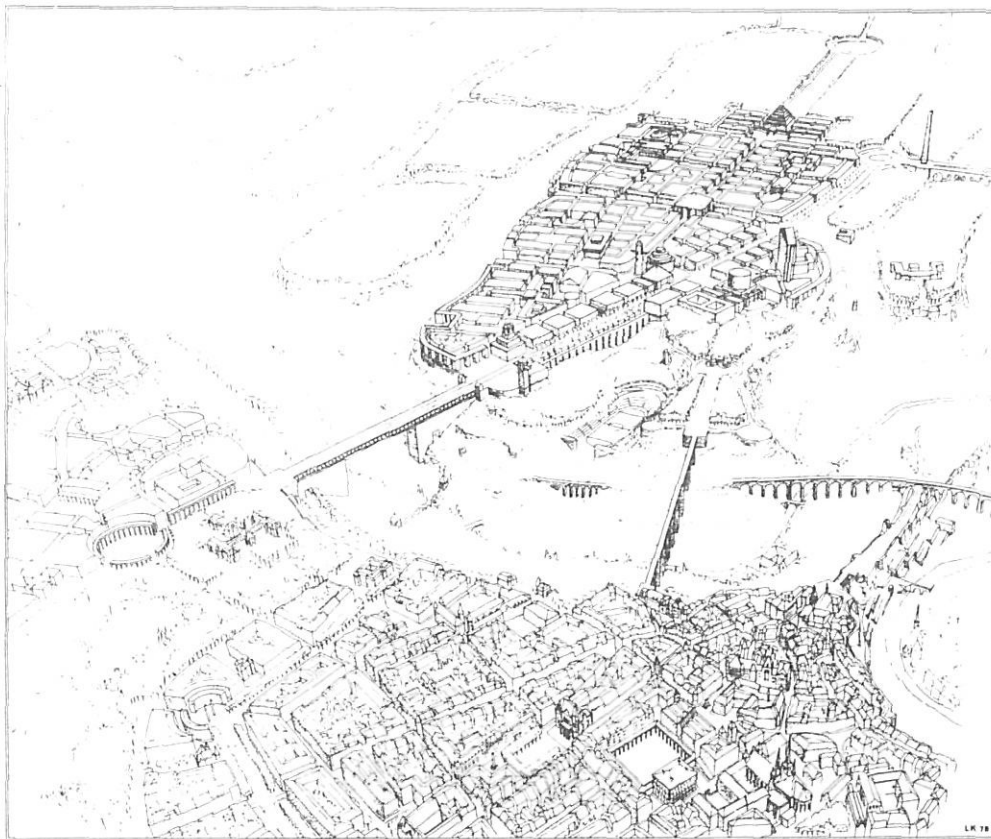
Aquesta nova estratègia, que sorgeix en la crisi del model de la taca d'oli com a forma de creixement de la ciutat, recollida a la "Carta italiana del resturo" s'experimenta a Bolònia, on amb el seu "Ripristino conservativo" planteja una resposta radical a les operacions d'"urban renewal" que havien experimentat amb efectes devastadors magnífiques ciutats europees.

Durant els darrers anys, en el nostre país, diverses ciutats han aprovat Plans Especials de Reforma Interior (Montblanc, Barcelona, Tarragona, Lleida i Girona per citar-ne els més coneguts) partint d'una manera més o menys comuna de l'experiència bolognesa, introduint-hi però un major grau de flexibilitat en llurs propostes. El caràcter integrat d'aquestes intervencions amb la millora, tant de l'espai públic com del patrimoni construït, és el que més s'ajusta al que ara entenem per concepte de rehabilitació.

La reconstrucció del centre de París segons la proposta de Le Corbusier.

Proposta de Leon Krier per a la reconstrucció de Luxembourg.

L'Administració, per altra part, a través de la Direcció General d'Arquitectura i Habitatge de la Generalitat, recolza aquestes iniciatives des de dos vessants: ajudes amb subvencions a fons perdut, crèdits a baix interès i exempcions fiscals als particulars que rehabiliten habitatges i es converteixen en agent directe del procés rehabilitador tant a través de diverses actuacions sobre l'espai públic, millorant els equipaments i rehabilitant i promovent nous edificis d'habitatges.

Finalment hi ha encara un altre procés que fa necessari la rehabilitació i que irònicament fa que aquesta gairebé sigui paral·lela en el temps a l'objecte a rehabilitar: la ciutat moderna, nascuda del desenrotllisme expansiu dels "polígons" i les formacions suburbanes que al cap de pocs anys d'ésser construïts, necessiten reformar-se per fer-se dignes, i articular-se als centres de les ciutats. És el que l'Oriol Bohigas n'anomena "monumentalitzar" la perifèria com una de les premisses per "reconstruir" la ciutat.

Del consens a la controvèrsia

Si bé avui els consens sobre el manteniment dels barris vells com a testimonis d'una cultura, és generalitzada i per tant cal rehabilitar-los, no ho és tant la forma com aquesta es materialitza, és a dir, com s'intervé des d'un camp estrictament disciplinar, l'arquitectònic. Voldria aquí referir-m'hi somerament.

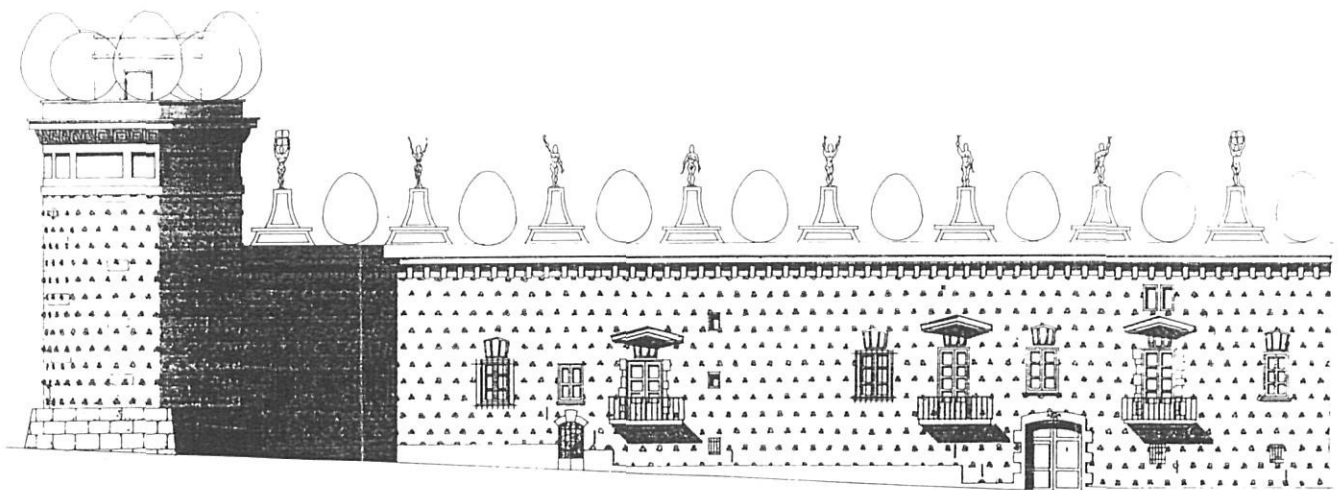
També, fins i tot es pot parlar d'unes coincidències bàsiques quant a l'es-

tricta salvaguarda de monuments i edificis d'indubtable vàlua arquitectònica amb l'obligada actuació "respectuosa" vers els mateixos edificis. La controvèrsia, però, pot començar a sorgir quan per a la rehabilitació d'un edifici o d'un sector ciutadà, és a dir, la intervenció cercant un nou equilibri entre la seva estructura física i unes noves condicions d'habitabilitat, cal una actuació decidida que fins i tot transformi o alteri part de les seves permanències que ens han arribat. Diverses han estat les postures que des del projecte s'han utilitzat. Des de les "restauracions" més o menys acadèmiques que han interpretat l'edifici en un moment determinat de la seva història, obviant que fins i tot el

mateix edifici s'ha consolidat sovint sobre una estructura anterior, bé superposant-hi, bé eliminant-la; a intervencions "modernes" que mantenint deliberadament una posició polèmica respecte a l'edifici o l'entorn han malmès aquest en ocasions; a les experimentades amb més profusió els darrers anys i que arrenquen d'un procés revisionista del moviment modern i que, tot basant-se en una lectura seriosa de la història intervenen amb el llenguatge propi de la modernitat, enriquint d'aquesta manera la pròpia història de l'edifici o de l'entorn.

Cadaqués: equilibri entre la història i la modernitat.

La Torre Galatea de Figueres: lectura irònica de l'arquitectura.

Dues opcions

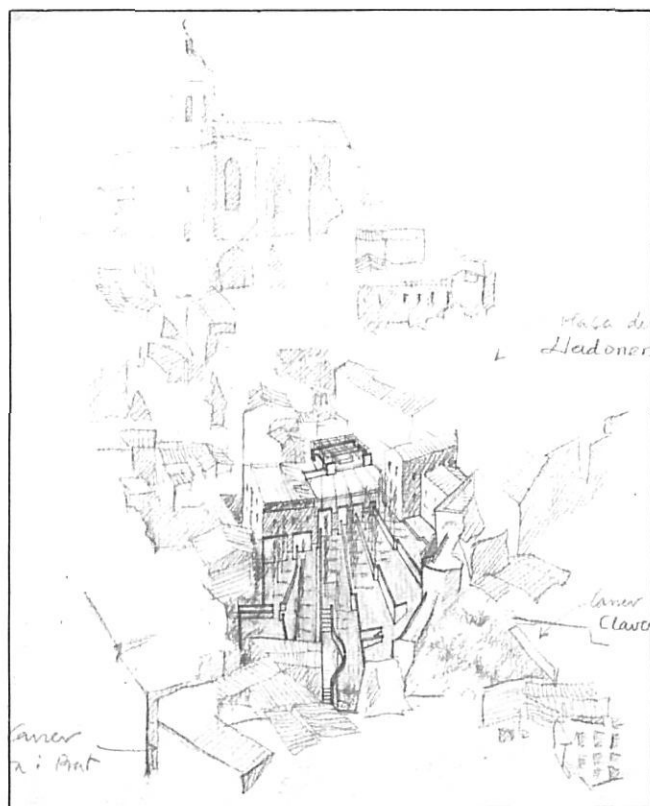
D'altres postures més recents com el Post-modern, en què es prenen de forma superficial i a vegades irònica determinades components de la història de l'arquitectura o les més singulars i excepcionals (recordem el "pa de crostons" de la torre Galatea degut a la personalitat de Dalí), vénen a incrementar les diverses posicions a l'hora de parlar de la forma en què la rehabilitació es materialitza.

La normativa dels Plans Especials planteja d'una forma bastant comuna,

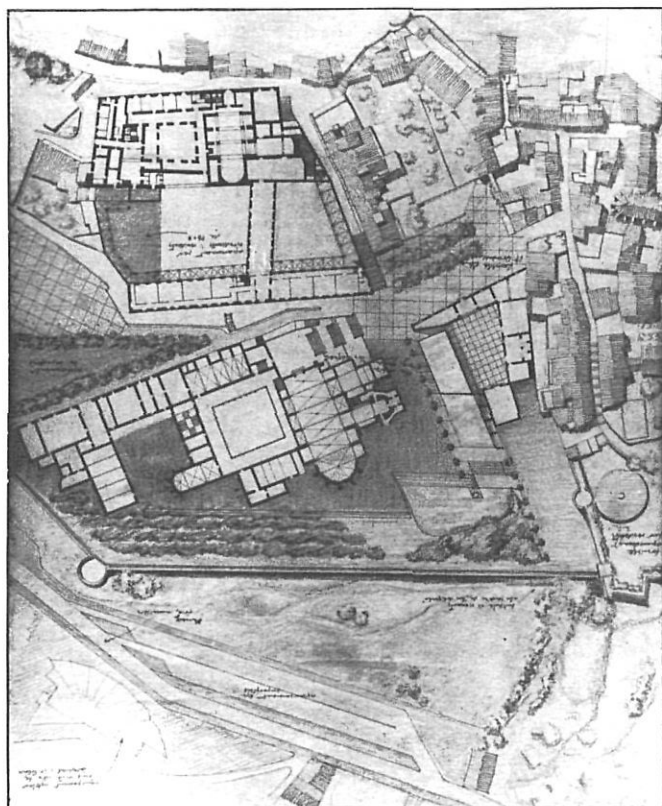
entre ells el de Girona, per al control de l'arquitectura dels seus àmbits, la referència obligada a uns models arquitectònics i les seves constants tipològiques que s'han identificat com a més repetitives en el sector. Aquesta postura que pretén acotar l'abast de les intervencions per garantir-ne la correcta implantació, denota sens dubte una desconfiança bastant manifesta en l'arquitectura contemporània (per altra part ja constatada en nombroses ocasions). Aquest progressiu control des de planejament no sembla, però, suficient per a determinats sectors de l'opinió pública que semblen

reclamar fins i tot la permanència d'edificis, ambients i pàtines que potser han passat a formar part de la memòria col·lectiva, però que des d'una perspectiva històrica i una anàlisi arquitectònica rigorosa són difícilment defensables.

Aquesta nova política de rehabilitació, coordinada i impulsada des de la mateixa administració sembla la més ajustada a la situació actual dels nostres barris vells. Però, és indubtable que es troba en dificultats i problemes en major o menor grau segons la complexitat dels teixits històrics. No és el mateix, evident-

Els Jardins dels Maristes, al Pla del Barri Vell de Girona.

La zona de Sant Domènec, al Pla del Barri Vell de Girona.

ment, la problemàtica dels pobles a la dels grans centres que han vist com la ciutat pre-industrial s'ha densificat i deteriorat extraordinàriament.

El barri vell de Girona

Centrant-nos en un barri vell de les característiques del de Girona, amb un considerable nombre d'habitatges en règim de lloguer, són manifestes les traves que comporta per a la rehabilitació, la vigent LAU (Llei d'Arrendaments Urbans), la qual bloqueja moltes iniciatives. Mesures liberalitzadores com les que sembla que ha endegat el Ministeri d'Economia representarien sens dubte un avenç en aquest sentit. Amb la situació actual, els estudis fets pels economistes Xavier Mendoza i Esteve Oroval per a la viabilitat de la rehabilitació en el Barri Vell de Girona, consideren l'ús, el règim d'ocupació i el règim de tinença i analitzen els 882 habitatges i 311 locals que el Pla preveu que necessiten una rehabilitació, es demostra que l'aplicació del Decret 281/1982 de la Generalitat referent a les subvencions a fons perdut i ajudes creditícies a la rehabilitació són clarament insuficients, ja que permeten solament endegar el procés quan el grau d'intervenció és "mínima" o "lleugera", és a dir, quan no suposa la consolidació estructural de l'habitatge. Tenim present que això es dona en previsions optimistes en un 60% del total de l'habitatge a rehabilitar, és evident la insuficiència del marc econòmic-financer actual.

Per altra banda, la millora de l'espai públic i dels equipaments i serveis és un factor decisiu per fomentar la rehabilitació per part dels privats i hauria de donar-se d'antuvi. De les nombroses actuacions previstes pel Pla (consecució de nous espais lliures, millora de l'accessibilitat general i previsió d'aparcaments, adequació de diversos indrets per jardins, etc.) ben pocs s'han pogut iniciar a causa sens dubte dels pocs recursos econòmics tant de l'administració local com autonòmica, sobre la qual cau el gran pes financer d'aquestes actuacions, espe-

Les noves cases de les Beates, al Barri Vell de Girona.

L'antiga casa de les Beates, en el moment de la demolició.

cialment si tenim en compte que ha de fer front a nombroses demandes d'arreu de Catalunya que han iniciat operacions versemblants. Mentre la requalificació de l'espai públic no sigui un fet evident, és difícilment previsible un augment del procés rehabilitador per part dels privats.

Reticències dels promotors privats

Finalment són indubtables les reticències de la promoció privada a intervenir en la rehabilitació i fins i tot en la construcció de nous edificis en els centres històrics (per altra part contradictòria amb el superàvit de nous habitatges en la ciutat moderna). En aquest sentit, la renovació urbana és un fet imprescindible en la dinamització dels centres històrics i, si bé no podem caure en propostes utòpiques com les proposades per Le Corbusier per a la higienització del centre de París o pel GATPAC amb el

Pla Macià pel centre de Barcelona, difícilment comprensibles avui dia (sobretot després dels resultats de diverses experiències de l'arquitectura comercial moderna destrossant barris vells), un major grau de flexibilitat en les propostes dels Plans, entre ells el de Girona, en els sectors on l'arquitectura no és de gaire interès, seria desitjable.

Així propostes que, partint del reconeixement de les estructures bàsiques de la morfologia urbana, incorporin modificacions que aquesta suggereixi, atenent raons d'accessibilitat general, millorament de l'espai públic, higienització del barri o en la pròpia lògica d'una arquitectura moderna que ha vist revisar molts dels seus plantejaments, seria potser un bon camí per a la rehabilitació dels nostres barris vells, garantia de la seva permanència.

